

Iwona Szczepaniak

Rola małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce (na przykładzie przemysłu spożywczego)

Słowa kluczowe: *małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP), przemysł spożywczy, struktura podmiotowa*

Abstrakt: Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają bardzo istotną rolę w rozwoju gospodarczym kraju. Zakres funkcji, społeczno-politycznych i gospodarczych, spełnianych przez tę grupę firm jest bardzo szeroki. Aby funkcje te nie miały jednak tylko charakteru deklaratywnego i były rzeczywiście realizowane, a MSP mogły posiadać coraz bardziej znaczącą pozycję w gospodarce, konieczne jest zaistnienie szeregu czynników i uwarunkowań sprzyjających rozwojowi tej grupy firm. Przemysł spożywczy jest dziedziną gospodarki szczególnie predestynowaną do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw odgrywał i w dalszym ciągu odgrywa w nim ważną rolę. W przemyśle spożywczym postępują i nadal będą postępować procesy koncentracji, a firmy duże, w tym korporacje transnarodowe, nabierać będą coraz większego znaczenia. Firmy globalne w dalszym ciągu będą inicjatorem przemian strukturalnych, jak również, stanowiąc poważną konkurencję dla producentów krajowych, będą zmuszać ich do ciągłego umacniania swoich pozycji. Rola firm mikro i małych oraz znaczącej części przedsiębiorstw średniej wielkości, mających mniejsze zdolności pokonywania pozaekonomicznych barier wejścia i uczestnictwa we Wspólnym Rynku Europejskim, będzie stopniowo zmniejszać się. Ze względu jednak na specyfikę sektora spożywczego, małe i średnie przedsiębiorstwa pozostaną trwałym i ważnym składnikiem struktury podmiotowej polskiego przemysłu spożywczego.

*Micro, small and medium-sized enterprises (SME's)
are the engine of the European economy.*

Günter Verheugen

Rola małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce

W literaturze przedmiotu i w praktyce od lat podkreślana jest istotna rola małych i średnich przedsiębiorstw. Skutkuje to stopniowym zwiększaniem się

pozycji MSP w gospodarce. Ich rozwój jest przejawem rosnącej konkurencji i odzwierciedla rozwój przedsiębiorczości. MSP są swoistym stymulatorem rozwoju gospodarczego, a poziom ich nasycenia w gospodarce stanowi jeden z mierników tego rozwoju. „W ukształtowanej gospodarce rynkowej sektor ten – działając w przemyśle, handlu i usługach – pełni funkcję komplementarną w stosunku do wielkich firm i sektora publicznego”¹.

Liczne atuty sektora małych i średnich przedsiębiorstw powodują, że sektor ten spełnia w gospodarce rynkowej ważne funkcje. B. Piasecki funkcje te dzieli na: społeczne i polityczne oraz gospodarcze, przy czym rola społeczna i polityczna tych firm jest szczególnie ważna w okresach transformacji. „Polega ona [...] na łagodzeniu napięć społecznych i redukcji wysokich społecznych kosztów procesu transformacji, mogących zagrozić kontynuowaniu rozpoczętych przemian. Cel ten realizowany jest zarówno przez pochłanianie pojawiających się w tym czasie nadwyżek siły roboczej, jak i przez kreowanie przedsiębiorczych postaw, wskazywanie szans i możliwości samozatrudnienia, a także osiągnięcia sukcesu i zmiany statusu społecznego.”² MSP, rozwijając nowe inicjatywy sprzyjające łagodzeniu bezrobocia, w środowisku lokalnym i regionalnym przyczyniają się do ogólnej aktywizacji tych środowisk. Sprzyjają tworzeniu pionowych i poziomych powiązań integracyjnych i kooperacyjnych, a tym samym tworzeniu więzi międzyludzkich oraz konsolidacji społeczności lokalnych i regionalnych. Przedsiębiorczość, której odzwierciedleniem jest wzrost liczby małych i średnich firm, wyzwala inicjatywę, kreatywność, zapobiegliwość, elastyczność i odpowiedzialność. Z tych cech wypływa dbałość przedsiębiorców o efektywne wykorzystanie zasobów firmy, zarówno rzeczowych, jak i finansowych. Stopniowo uczą się oni także myślenia strategicznego, tj. formułowania i konsekwentnego realizowania postawionych sobie celów, krótko- i długookresowych. MSP są swoistym „przedszkolem” w stosunku do dużego biznesu. To tutaj najwcześniej pozyskuje się niezbędne nastawienia i umiejętności biznesowe.

Przedsiębiorcy, którzy osiągnęli sukces zawodowy, prestiż oraz wyższy status społeczny i majątkowy, oddziałują na wzrost popytu konsumpcyjnego. Aktywizuje to pośrednio rozwój gospodarczy i wywołuje pożądane zmiany strukturalne gospodarki. Jest to jedna z funkcji gospodarczych sektora małych i średnich przedsiębiorstw, które to funkcje są dość licznie opisane w literaturze przedmiotu³.

¹ A. Skowronek-Mielczarek, *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania*, Wydawnictwo C.H. BECK, Warszawa 2003, s. 7.

² *Ekonomika i zarządzanie małą firmą*, pod red. B. Piaseckiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Łódź 1999, s. 65.

³ W. M. Grudzewski, I. K. Hejduk, *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej w Polsce*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa w Warszawie, Warszawa 1988, s. 248–256; *Ekono-*

Małe i średnie przedsiębiorstwa będąc kreatorami nowych miejsc pracy napędzają wzrost gospodarczy, sprzyjają formowaniu się prywatnej własności środków produkcji i zwiększają ogólny poziom wykorzystania potencjału wytwórczego w kraju. Małe firmy zagospodarowują znaczną część zasobów siły roboczej, uwolnionej w wyniku restrukturyzacji sektora publicznego. MSP przejmują także uwalniane w wyniku prywatyzacji majątek państwowych przedsiębiorstw, gospodarstw rolnych i instytucji publicznych. Podział dużych przedsiębiorstw i wydzielenie z nich mniejszych jednostek ogranicza również procesy koncentracji i przeciwdziała monopolizacji gospodarki kraju.

Sektor małych i średnich przedsiębiorstw aktywnie uczestniczy w zmianach struktury przemysłowej regionów, a nawet kraju. Drobnymi przedsiębiorcami wykazują większą skłonność i mobilność w angażowaniu środków finansowych w nowe obszary działalności i nowe przedsięwzięcia inwestycyjne, jak również większą łatwość w nawiązywaniu bezpośrednich kontaktów, zarówno z kooperantami, jak i klientami. Firmy te inicjują powstawanie i rozwój nowych kierunków produkcji i nowych rodzajów usług, w dość krótkim czasie eliminują luki podażowe, przy czym motywem ich działalności nie są korzyści skali. Małe i średnie przedsiębiorstwa najczęściej poszukują nisz rynkowych, tj. takich segmentów rynku, na których będą mogły efektywnie funkcjonować, nie będąc jednocześnie narażonymi na konkurencję ze strony dużych firm, a wręcz odwrotnie – stanowiąc dla nich ważne zaplecze kooperacyjne. W ten sposób MSP przyczyniają się do rozwoju infrastruktury ekonomicznej (zwłaszcza systemu kooperacji i systemu powiązań subkontraktowych), niezbędnej do efektywnego funkcjonowania całej gospodarki. Firmy, które potrafią właściwie zidentyfikować takie segmenty rynku i wyspecjalizować się w zaspokajaniu ich potrzeb, mają duże szanse na osiągnięcie wymiernych sukcesów. Pragnąc jednak utrzymać swoją konkurencyjność w dłuższym okresie, MSP muszą ciągle poszukiwać nowych nisz rynkowych. Tym samym nieustannie wpływają one na zmiany struktury przemysłowej kraju.

Drobnymi przedsiębiorcami, mając silną indywidualną motywację do osiągania zysku, wykorzystują różnego typu szanse i okazje rynkowe, a w efekcie znacząco wzbogacają ofertę handlową towarów. Lepiej radzą sobie także z nie-

---

mika..., s. 65; A. Skowronek-Mielczarek, op. cit., s. 6–8; I. Szczepaniak, *Małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego i ich rola w rozwoju lokalnym*, [w:] *Rola małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju obszarów wiejskich*, Akademia Podlaska w Siedlcach, WPODR w Szeptowie, Siedlce 2000, s. 189–190; I. Szczepaniak, M. Wigier, *Małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego czynnikiem stymulującym rozwój obszarów wiejskich*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie nr 373, nr 76, cz. II, Kraków 2001, s. 183–187; A. P. Wiatrak, *Małe i średnie przedsiębiorstwa – istota i uwarunkowania ich działalności*, [w:] *Przedsiębiorczość i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw – wyzwania współczesności*, pod red. A. Kalety, K. Moszkowicza, L. Woźniaka, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2004, s. 107–110.

stabilnością i niepewnością rynkową. Reagując na wszelkie zmiany popytu, szybko dostosowują się do zmieniających się w czasie gustów i potrzeb konsumpcyjnych społeczeństwa. Przyczyniają się do zwiększenia różnorodności produktów, w tym m.in. poprzez wprowadzanie produktów wytwarzanych przy wykorzystaniu tradycyjnych technologii, wyrobów regionalnych i produktów ekologicznych. Poszerzają także ofertę handlową tańszych artykułów na rynkach lokalnych, zwiększając ich dostępność dla uboższych warstw społeczeństwa. Zróżnicowana oferta rynkowa małych i średnich przedsiębiorstw ułatwia im rozłożenie ryzyka, a duża dyspersja działania i pomysłowość zwiększają odporność na wahania koniunktury rynkowej. Jest to niezwykle ważne w środowisku lokalnym, gdzie niewielka siła nabywca ludności lub duże jej zmiany mogą powodować groźne perturbacje handlowe dla producentów.

Walorem małych i średnich firm są także znacznie niższe potrzeby kapitałowe i inwestycyjne niezbędne dla uruchomienia działalności gospodarczej. W zależności od skali podejmowanych działań wykorzystują one środki własne lub posiłkują się kredytem bankowym. Wiele firm opiera swoją działalność na pożytkowaniu marginalnych zasobów. Na ogół korzystają one z lokalnych zasobów, często niewykwalifikowanej siły roboczej, a otwartość na dyfuzję wiedzy i technologii wykazują głównie w zakresie istniejących już rozwiązań technologicznych. Według J. Schumpetera korporacje monopolistyczne tworzą idealne środowisko do naśladownictwa przez MSP innowacji przemysłowych⁴. Małe firmy nie ponoszą wysokich nakładów na działalność badawczo-rozwojową i innowacje, ale za to ich cykl produkcji charakteryzuje się krótszą fazą przygotowawczo-zakończeniową, a cykl życia produktów finalnych nie jest nadmiernie wydłużony.

Nie oznacza to jednak, że małe i średnie przedsiębiorstwa nie są zainteresowane działalnością innowacyjną. Wprost przeciwnie, mały biznes odgrywa znaczącą rolę w tworzeniu nowych technologii i produktów. O ile jednak celem innowacji w dużych firmach jest umocnienie pozycji rynkowej, o tyle dla mniejszych jednostek są one często warunkiem przetrwania. Małe firmy z realizacji innowacji czerpią także wiele innych korzyści, m.in. zyskują zdolność pokonywania przeszkód biurokratycznych i sprostania wyzwaniom wynikającym z rewolucji technologicznej oraz nabywają umiejętności wdrażania w życie śmiałych i skomplikowanych pomysłów⁵. Innowacyjność MSP uwarunkowana jest także ich mniej formalną strukturą organizacyjną, sprzyjającą indywidualnej inicjatywie i szybkiemu przepływowi informacji oraz brakiem anonimowości pracowników i funkcji, dominacją personalnych

⁴ Za: T. Noronha Vaz, F. Nicolas, State of art in instruments for local development SMEs and VSEs, not published paper, University of Algarve, Faro, Portugal 2001, s. 11.

⁵ Ibidem, s. 12.

powiązań i osobistym zaangażowaniem właścicieli i menadżerów. Według I. Janiuka przejrzyste struktury organizacyjne MSP wręcz tworzą „sprzyjające warunki do kreowania postaw innowacyjnych”⁶.

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają też ważną rolę w środowisku lokalnym. Zasilając poprzez podatki budżety gminne, zwiększają one możliwości władz lokalnych w zakresie finansowania inwestycji w dziedzinie infrastruktury technicznej i społecznej oraz ochrony środowiska. Tworząc montaż finansowy, tj. angażując drobne i rozproszone kapitały prywatne wspólnie ze środkami publicznymi, rozkładają jednocześnie między siebie ewentualne ryzyko i mogą dzięki temu realizować szerszy zakres społecznie i ekonomicznie niezbędnych przedsięwzięć.

Niezwykle istotnym atutem małych i średnich przedsiębiorstw jest ich mniejsza uciążliwość dla środowiska naturalnego. Łatwiej jest także włączyć je w istniejącą infrastrukturę komunalną i energetyczną. Małe firmy oznaczają również mniejsze wymagania w zakresie przepustowości infrastruktury komunikacyjnej. Gęstość sieci drogowej i możliwości transportowe inne są na rynku lokalnym i regionalnym niż w dużych aglomeracjach miejskich czy okręgach przemysłowych. Mniejsze firmy stosują lżejsze jednostki przewozowe, produkują mniej zanieczyszczeń i odpadów, a przez to słabsze z ich strony jest zagrożenie degradacją środowiska.

Rola, jaką odgrywają w gospodarce przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie powoduje, że są one ważnym składnikiem struktury gospodarczej Unii Europejskiej. Według G. Verheugena są one wręcz motorem europejskiej gospodarki („the engine of the European economy”). Są one istotnym źródłem miejsc pracy, tworzą duch przedsiębiorczości i sprzyjają innowacyjności, a w konsekwencji decydują o rozwoju konkurencyjności i przeciwdziałają bezrobociu⁷.

Pozycja sektora małych i średnich przedsiębiorstw w polskim przemyśle spożywczym

Przetwórstwo spożywcze jest jedną z dziedzin przemysłu, charakteryzujących się dużym rozproszeniem i małym poziomem koncentracji. Wynika to przede wszystkim z niższego poziomu rozwoju technicznego tego działu i charakteru przedmiotu pracy, określanego przez zmienność przetwarzanych produktów rolnictwa. Są to zjawiska powodujące relatywnie małą majątkochłonność i dużą pracochłonność produkcji żywności. Do cech przetwórstwa

⁶ I. Janiuk, *Strategiczne dostosowanie polskich małych i średnich przedsiębiorstw do konkurencji europejskiej*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin Sp. z o.o., Warszawa 2004, s. 193.

⁷ *The new SME definition. User guide and model declaration*, European Commission, Brussels, Belgium 2005, s. 3.

spożywczego należy także jego duże powiązanie z rynkami lokalnymi, różnorodność asortymentowa oraz często krótkie serie produkcji. Wymienione cechy produkcji żywności stwarzają szerokie możliwości prowadzenia w tym sektorze działalności przez małe i średnie firmy. Przemysł spożywczy jest zatem dziedziną gospodarki szczególnie predestynowaną do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

W całym okresie przekształceń dostosowujących przemysł spożywczy do funkcjonowania według reguł gospodarki rynkowej i w ramach Unii Europejskiej, wraz ze zmianą struktur własnościowych, produkcyjnych, potencjału wytwórczego, handlowych i innych, przemianom ulegały także struktury podmiotowe tego przemysłu. Przemiany struktur podmiotowych przebiegały etapami i różniły się uwarunkowaniami, charakterem i skalą zmian. W latach 2001–2006 można wyróżnić dwa następujące etapy przekształceń.

Lata 2001–2003 to okres pogłębiania procesów restrukturyzacji sektorów i przedsiębiorstw, poprawy efektywności i przyspieszonych procesów dostosowawczych do funkcjonowania i konkutowania na Wspólnym Rynku Europejskim. Wbrew obawom, procesy te nie doprowadziły do masowej likwidacji zakładów przetwórczych. Wprawdzie ich liczba obniżyła się, ale większość firm umiała dostosować się do nowej sytuacji rynkowej. Proces prywatyzacji sektora państwowego dobiegał już końca, ale kontynuowany był proces konsolidacji i przejmowania firm przez zagranicznych i krajowych inwestorów strategicznych, branżowych lub finansowych. Przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego zostały objęte tzw. drugą falą restrukturyzacyjną, polegającą głównie na redukcji zbędnych zasobów czynników produkcji, specjalizacji produkcji i koncentrowaniu wielu funkcji przedsiębiorstw w centralach koncernów. Wysoka była także skala inwestowania, ukierunkowanego zarówno na modernizację potencjału wytwórczego (w tym w zakresie dostosowania do wymogów UE), jak i na budowę nowoczesnych zakładów przetwórczych. W efekcie tych zjawisk, w latach tych najszybciej rozwijała się grupa średniej wielkości przedsiębiorstw przemysłowych, a pozycja przedsiębiorstw mikro i małych była względnie stabilna, chociaż ich liczebność zmniejszyła się. Do 2003 r. osłabieniu ulegała także rola firm dużych. Wzrost pozycji średniej wielkości przedsiębiorstw spożywczych będący istotą przemian strukturalnych w tym okresie osiągnięty został nie tyle przez rozwój małych firm i ich przekwalifikowywanie do grupy firm średnich oraz przez restrukturyzację i podział dużych przedsiębiorstw, co przez procesy związane ze wspomnianą drugą falą restrukturyzacyjną. Szczególnie ważny dla tego okresu był zatem aspekt jakościowy przemian.

W latach 2004–2006 w przemyśle spożywczym ujawniły się już procesy koncentracji produkcji. Wraz z umocnieniem się pozycji polskich producentów żywności na rynku Unii Europejskiej pojawiły się bowiem nowe uwarunkowania, które wpłynęły na nieco inny kierunek zmian struktur

Tabela 1. Struktura przedsiębiorstw przemysłu spożywczego wg liczby zatrudnionych

Wyszczególnienie	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Liczba przedsiębiorstw						
Ogółem	21 222	21 412	19 516	19 696	18 354	18 257
w tym: mikro (do 9)	13 464	14 376	12 638	13 039	11 683	11 862
małe (10–49)	6 163	5 426	5 353	5 158	5 201	4 935
średnie (50–249)	1 283	1 318	1 255	1 227	1 195	1 171
duże (powyżej 249)	312	292	270	272	275	289
Liczba pracujących w tys. osób						
Ogółem	478,0	472,9	456,4	456,1	450,1	452,9
w tym: mikro (do 9)	74,0	82,5	66,5	70,7	63,4	64,4
małe (10–49)	104,3	99,0	98,4	96,1	96,3	93,7
średnie (50–249)	135,2	137,3	137,0	133,1	129,8	128,7
duże (powyżej 249)	164,5	154,1	154,5	156,2	160,6	166,1
Produkcja sprzedana w mld zł (w cenach bieżących)						
Ogółem	97,0	95,3	101,7	113,5	120,0	126,4
w tym: mikro (do 9)	8,8	8,5	9,1	7,6	9,9	9,4
małe (10–49)	16,8	15,7	16,8	18,6	19,1	20,0
średnie (50–249)	28,4	29,2	31,5	35,5	34,3	34,9
duże (powyżej 249)	43,0	41,9	44,2	51,7	56,6	62,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2002–2007 oraz niepublikowanych danych GUS.

podmiotowych przemysłu spożywczego. Do uwarunkowań takich należy m.in. restrukturyzacja prowadzona przez grupy kapitałowe i liderów sektorów, która zwiększa ich zdolności ekspansji rynkowej i umożliwia funkcjonowanie na rynku globalnym. Nie bez znaczenia jest również fakt, że standardy wymagane przez UE osiągnęły głównie duże przedsiębiorstwa, a to one mają największe szanse umocnienia swojej pozycji na rynku UE. Ich pozycję konkurencyjną zwiększa ponadto wprowadzenie nowoczesnych systemów zarządzania jakością oraz znacznie wyższy potencjał intelektualny. Z tych powodów powróciła tendencja do koncentracji, przy równoczesnym rozwijaniu specjalizacji. Zaczęło zawężać się pole działania dla firm mikro i małych przedsiębiorstw przemysłowych, ograniczeniu uległa pozycja firm

średnich, a wzrosło znaczenie przedsiębiorstw dużych. Konsekwencją takich przemian struktur podmiotowych jest redukcja zatrudnienia w przemyśle spożywczym, a w ślad za tym wzrost wydajności pracy.

Tabela 2. Zmiany struktury przedsiębiorstw przemysłu spożywczego w latach 2001–2006

Wyszczególnienie	Mikro i małe	Średnie	Duże
Liczba przedsiębiorstw w 2006 roku	16 797	1 171	289
Przyrost (+) / spadek (-) liczby firm w % w latach 2001–2006	-14,4	-8,7	-7,4
w tym: w latach 2001–2003	-8,3	-2,2	-13,5
w latach 2003–2006	-6,6	-6,7	+7,0
Liczba zatrudnionych w tys. osób w 2006 roku	158,1	128,7	166,1
Przyrost (+) / spadek (-) liczby zatrudnionych w % w latach 2001–2006	-11,3	-4,8	+1,0
w tym: w latach 2001–2003	-7,5	+1,3	-6,1
w latach 2003–2006	-4,1	-6,1	+7,5
Wartość produkcji sprzedanej w cenach bieżących w 2006 roku w mld zł	29,3	34,9	62,2
Przyrost (+) / spadek (-) wartości produkcji sprzedanej w cenach stałych ^{a)} w % w latach 2001–2006	+5,1	+12,6	+32,5
w tym: w latach 2001–2003	-1,2	+7,9	+0,0
w latach 2003–2006	+6,4	+4,3	+32,5

^{a)} wartość produkcji sprzedanej w cenach bieżących przeliczono na ceny stałe przy użyciu wskaźników cen towarów i usług konsumpcyjnych, publikowanych przez GUS.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych 2002, 2004 i 2007 oraz Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2002, 2004 i 2007.

W efekcie wyżej wymienionych przekształceń strukturalnych, w latach 2001–2006 nastąpiły następujące zmiany struktur podmiotowych przemysłu spożywczego:

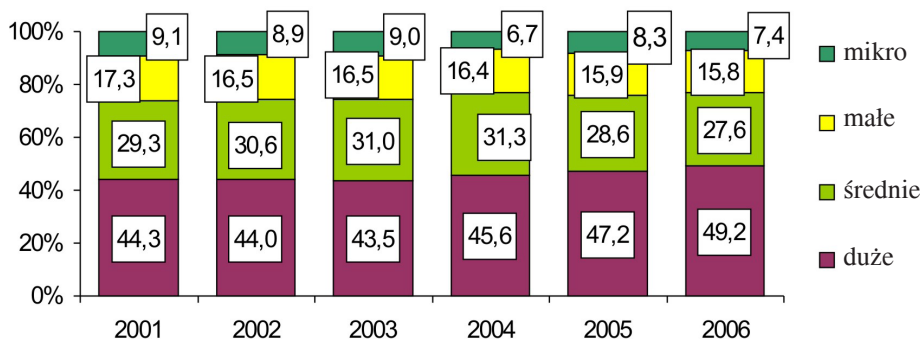
- liczba firm mikro i małych zmniejszyła się o ponad 14%, przy spadku liczby pracujących o przeszło 11% i wzroście sprzedaży w cenach stałych o ok. 5%;

- liczba firm średnich zmniejszyła się o blisko 9%, a ich zatrudnienie o prawie 5%, podczas gdy produkcja sprzedana w cenach stałych wzrosła o niemal 13%;

– liczba firm dużych obniżyła się najmniej, bo o ponad 7%, przy zwiększeniu stanu załogi o 1% oraz wzroście produkcji sprzedanej w cenach stałych aż o ponad 32%.

Wykres 1. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego w % wg wartości sprzedaży wg wielkości zatrudnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zmiany zachodzące w latach 2001–2006 były częściowo kontynuacją przekształceń systemowych, ale przede wszystkim związane były z koniecznością sprostania wymaganiom, jakie niesie ze sobą globalizacja i integracja z Unią Europejską. W efekcie tych przemian do 2003 r. zmniejszeniu uległa liczebność wszystkich grup przedsiębiorstw, a w największym stopniu firm mikro i małych (o ponad 1,6 tys.). W mniejszym stopniu zmalała także liczba przedsiębiorstw średnich (o 35 jednostek) oraz dużych (o 42). W tym okresie pozycja firm średnich poprawiła się o prawie 8 punktów procentowych, a pozycja firm dużych pozostała bez zmian. W kolejnych latach liczebność firm mikro i małych oraz średnich dalej zmniejszała się. Zwiększyła się natomiast liczba i pozycja przedsiębiorstw dużych; w latach 2003–2006 ich liczba wzrosła o 29 jednostek, tj. o 7%, osiągając prawie 50% udział w sprzedaży całego przemysłu spożywczego. Przemiany związane z funkcjonowaniem w ramach UE istotnie zmieniły i cały czas zmieniają strukturę podmiotową przemysłu spożywczego.

W roku 2006 MSP stanowiły łącznie 98,4% ogólnej liczby podmiotów przetwórstwa spożywczego. Ich udział w zatrudnieniu sektora wynosił 63,3%, a w sprzedaży 50,8%. Tak więc, mimo rozwoju procesu globalizacji i związanego z nim wzrostu koncentracji produkcji, w przetwórstwie spożywczym wciąż bardzo silną rolę odgrywają jednostki mikro, małe oraz średnie.

Zakończenie

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają bardzo istotną rolę w rozwoju gospodarczym kraju. Zakres funkcji, społeczno-politycznych i gospodarczych, spełnianych przez tę grupę firm jest bardzo szeroki. Aby funkcje te nie miały jednak tylko charakteru deklaratorywnego i były rzeczywiście realizowane, a MSP mogły posiadać coraz bardziej znaczącą pozycję w gospodarce, konieczne jest zaistnienie szeregu czynników i uwarunkowań sprzyjających rozwojowi tej grupy firm (o charakterze finansowym, organizacyjnym, rynkowym i in.).

Przemysł spożywczy jest dziedziną gospodarki szczególnie predestynowaną do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw odgrywał i w dalszym ciągu odgrywa w nim ważną rolę.

Przemiany związane z integracją z Unią Europejską nie wywołały gwałtownych zmian struktury podmiotowej przemysłu spożywczego, nie doprowadziły do masowej upadłości małych i średnich przedsiębiorstw, lecz tylko spowodowały niewielkie zmiany struktur podmiotowych w kierunku wzrostu koncentracji produkcji (a tym samym ich zbliżenie do struktury firm w innych krajach UE). W przemyśle spożywczym procesy koncentracji będą nadal postępować, a firmy duże, w tym korporacje transnarodowe, nabierać będą coraz większego znaczenia. Rola firm mikro i małych oraz znaczącej części przedsiębiorstw średniej wielkości, mających mniejsze zdolności pokonywania pozaekonomicznych barier wejścia i uczestnictwa we Wspólnym Rynku Europejskim, będzie stopniowo zmniejszać się.

Ze względu na specyfikę sektora spożywczego, małe i średnie przedsiębiorstwa pozostaną trwałym i ważnym składnikiem struktury podmiotowej polskiego przemysłu spożywczego.

Literatura

- Grudzewski W. M., Hejduk I. K., *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej w Polsce*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa w Warszawie, Warszawa 1988.
- Janiuk I., *Strategiczne dostosowanie polskich małych i średnich przedsiębiorstw do konkurencji europejskiej*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin Sp. z o.o., Warszawa 2004.
- Noronha T. Vaz, Nicolas F., State of art in instruments for local development SMEs and VSEs, not published paper, University of Algarve, Faro, Portugal 2001.
- Rocznik Statystyczny*, GUS, Warszawa 2002, 2004, 2007.
- Rocznik Statystyczny Przemysłu*, GUS, Warszawa 2002, 2004, 2007.
- Skowronek-Mielczarek A., *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania*, Wydawnictwo C.H. BECK, Warszawa 2003.
- Szczepaniak I., *Małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego i ich rola w rozwoju lokalnym*, [w:] *Rola małych i średnich przedsiębiorstw w rozwoju obszarów wiejskich*, Akademia Podlaska w Siedlcach, WPODR w Szepietowie, Siedlce 2000.

- Szczepaniak I., M. Wigier, *Małe i średnie przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego czynnikiem stymulującym rozwój obszarów wiejskich*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie nr 373, z. nr 76, cz. II, Kraków 2001, s. 183–187.
- Szczepaniak I., *Zmiany struktur podmiotowych przemysłu spożywczego*, [w:] *Przemysł spożywczy w Polsce* pod red. R. Urbana, ING Bank Śląski S.A., Warszawa 2008.
- The new SME definition. User guide and model declaration*. European Commission, Brussels, Belgium 2005.
- Wiatrak A. P., *Małe i średnie przedsiębiorstwa – istota i uwarunkowania ich działalności*, [w:] *Przedsiębiorczość i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw – wyzwania współczesności*, pod red. A. Kalety, K. Moszkowicza, L. Woźniaka, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2004.

The Role of Small and Medium Sized Enterprises (SME's) in Economy (on the Example of Food Industry)

Summary

Small and medium sized enterprises play an important role in economic development of a country. The range of social, political and economic functions of this group of companies is very wide. The food industry is a domain of the economy with a particular capacity for the development of small and medium sized enterprises. The sector of small and medium sized enterprises has played an important role in the food industry. However, the concentration in that sector causes the situation where large companies, including multinational corporations, are of growing importance. Because of the specific features of this sector, small and medium sized enterprises will last as a permanent and important component of the Polish food industry.

